

HÄKÄPÖNTTÖLINJURILLA OPPIKOULUUN JA LUKIOON 1940-LUVULLA

Terttu Tähtinen

Kiikalasta oppikouluun ei juuri lapsia lähtenyt 1940-luvun puolivälissä. Näin oli varmaankin jo sen vuoksi, että vanhemmat joutuivat maksamaan lasten koulunkäynnin ja myös ylläpidon koulupaikkakunnalla. Kiikalassahan ei tuolloin omaa oppikoulua ollut, eikä ole ollut myöhemminkään. Kuitenkin äidillemme se, että minä ja siskoni Pirkko menisimme oppikouluun, oli selviö. Hän itse ei ollut aikoinaan päässyt, vaikka hänen opettajansa olivat käyneet kotonakin puhumassa hänen oppikouluun siirtonsa puolesta. Hänen vanhemmillaan ei kai tähän ollut ollut varaa, eivätkä he varmasti osanneet maaseudulla oikein arvostaakaan oppikoulun antamaa oppia tuohon aikaan, ei varsinkaan kun oli kyse tyttölapsen kouluttamisesta. Meidän oppikouluun pistämispäätöstä helpotti varmasti se, että olimme siskomme kanssa kansakoulussa pärjänneet suhteellisen hyvin, ja se, että saimme kansanhuollosta koulunkäyntiavustusta sodassa vanhempansa menettäneiden avustusrahasta. Lisäksi äiti sai tästä samasta syystä sotaleskieläkettä. Silti meidän paneminen oppikouluun oli äidiltä suuri rahallinen uhraus. Myöhemmin äidin taloustilannetta kyllä kohensi jonkin verran se, että hän pääsi hyvän kirjoitus- ja esiintymistaitonsa vuoksi sodan jälkeen Kiikalalan kansanhuollon palvelukseen. Tämän toimen saamista saattoi edistää sekin, että hän tunsi lähes kaikki kiikalalaiset laajan sukunsa ja ystäväverkostonsa myötä. Saamamme yhteiskunnan koulukäyntiavustus sisälsi vain koulumaksut. Äidin piti vuosittain tehdä näistä kuluista selvitys ja lasku kansanhuollon toimistoon. Koulumatkoja tai asuntolaan meneviä kuluja ei tästä avustuksesta siis korvattu, ne äiti joutui maksamaan omasta lompakostaan. Tiukkaa meillä tuolloin oli, kuten lähes kaikilla muillakin, olihan pitkä ja ankara jatkosota vasta juuri päättynyt. Meni vielä monta vuotta, ennen kuin tästä niukkuudesta alettiin päästä, ainakin meidän perheessä oli näin, varmaan yleisemminkin.

Monet lapset, jotka olisivat ehdottomasti pärjänneet oppikoulussa, eivät näiden koulumaksujen vuoksi päässeet oppikouluun, vaikka olisivat halunneetkin. Toisaalta eivät oppikoulun antamaa oppia maaseudulla varmaan vielä 1940-luvullakaan, kuten ei äitiniäkään lapsuudessa, läheskään kaikki lasten vanhemmat arvostaneet. Yleensä oppikouluun menivät meiltä päin vain paikkakuntien kartanoitten ja muun eliitin lapset. Me siskoni kanssa, pienen mökin ja sotelesken lapset, oltiin tässä suhteessa poikkeus. Eikä tätä kylällä kaikki oikein hyvällä katsonutkaan, vaikka en minä tuolloin lapsena ymmärtänyt. Sinä vuonna kun minä aloitin Salon yhteislyseossa opintoni, muistaakseni vain Hirvelän kauppiaan poika Hannu Laamanen aloitti Kiikalasta oppikoulun. Hänen siskonsa kävi myös samaa lyseota kuin me, mutta hän oli eri luokalla kuin me, enkä häntä tämän vuoksi oppinut niin hyvin tuntemaan kuin Hannua. En tuntenut heitä vielä silloin, koska he olivat käyneet kansakoululuokat Hirvelän koulussa, minä Kiikalalan keskustan koulussa. Hannun kanssa sitten kouluvuosien aikana ystäväyhteyksiimmekin niin, että lukion jälkeenkin pidimme vielä yhteyttä pitkään. Muuten oppikouluun siirtyminen katkaisi yhteyteni muihin kiikalaisnuoriin melkein kokonaan. Asuimme viikot Salossa,

koulua oli lauantaina aamupäivisinkin. Näin pääsimme lähtemään viikonlopun viettoon Salosta vasta klo 14:n bussilla, kotona olimme siis suhteellisen myöhään lauantai-iltana. Sitten jo varhain maanantaiamuisin piti suunnata Saloon päin. Näin viikonloppukäynnit kotona jäivät hyvin lyhyiksi piipahduksiksi. Aikaa ei tahtonut jäädä entisten kaveruussuhteiden ylläpitämiseen. Toki me näimme kiikalaisnuoria jonkin verran, etenkin seuran (4H -kerho) vuotuisissa juhlatilaisuuksissa. Nämä keräsivät yhä kiikalaisia yhteen. Minäkin osallistuin siskoni kanssa tietysti näihin tilaisuuksiin, kuten aiemminkin. Etenkin näiden yhteydessä järjestetyt tunnin tanssiosuudet olivat meidän nuorten suosiossa.

Oppikouluun oli pääsykoe, jossa oli matikan ja äidinkielen koe. Minulla oli lisäksi ruotsinkielen koe, koska minun oli ikäni puolesta yritettävä suoraan oppikoulun toiselle luokalle. Olin yli-ikäinen ensimmäiselle luokalle edellisen vuoden pääsykoesekoilujen vuoksi – niistä kerroin jo ala- ja kansakoulumuisteluissani. Läpäisin kokeen, vaikka suomenkielen opettaja usein minulle jostakin syystä mainitsi, ettei minun olisi pitänyt tästä suomenkielen osalta päästä lävitse, mutta hän oli vain päästänyt. Itse en oikein ymmärtänyt, mitä hän tällä tarkoitti. Enkä tiedä vielääkään, mitä olin siinä kokeessa oikein sitten mokannut, mutta hän osoittautui myöhemminkin hyvin erikoiseksi persoonaksi. Ja ehkä hän sai näin painostettua minut näin panostamaan hänen aineensa ennen kuin muutoin olisi tehnyt, kuka tietää. Pidinkin koko oppikouluajanani tästä aineesta, kuten olin kyllä pitänyt lukemisesta ja vastaavasta aikaisemminkin. Kirjoitin tästä ajanani ainoan laudaturinikin. Joka tapauksessa pääsin siis suoraan toiselle luokalle, joten suoritin oppikoulun näin neljässä vuodessa, kun siihen tavallisesti kului lapsilta viisi vuotta. Tämän jälkeen tulivat vielä lukion kolme vuotta, joten Salon kaupunki ehti tässä ajassa tulla minulle erittäin tutuksi.

Oppikoulu-urani alkoi marraskuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1944. Koulun alkamispäivä oli tänä vuonna normaalista kaksi kuukautta myöhempi. Tätä selittää se, että jatkosota oli loppunut vasta syyskuussa. Koulua ei ollut mahdollista noissa olosuhteissa aloittaa normaalisti syyskuun alussa. Lyseon koulurakennuskin oli pahasti kärsinyt sodan aikaisista pommituksista. Oppikouluun tullessa kaikki oli tietysti uutta, oli uusi koulupaikka, asuntolassa asuminen ja myös uudet koulukaverit. Pian kuitenkin me oppilaat tutustuttiin toisiimme, minkä jälkeen olimmekin koko opiskeluajan kuin yhtä ja samaa porukkaa. Myös uuteen koulukaupunkiimme sopeuduimme suhteellisen nopeasti. Tässä meitä varmaan auttoi se, että asuntolaa, jossa pidimme kortteeria, ylläpiti maalta tullut mukava vanha maalaistalon emäntä, joka oli muuttanut vanhuuden päivinään kaupunkiin. Hän oli läheinen meille lapsille. Hän kertoi meillekin kaikenlaisia mukavia ja hauskoja juttuja muun huolenpitomme ohessa. Kävin siskoni kanssa häntä tervehtimässä senkin jälkeen, kun olimme jo muuttaneet hänen luotaan pois. Saimme kortteerissamme sekä aamiaisen, päivällisen että kouluevääät koululaukkuihimme. Ja se ruoka olikin hyvää. Emäntämme sai näin muutettua kätevästi rahaksi syytinkinsä, jonka hän sai pojaltaan ilmeisesti lähinnä ruokatarvikkeina, joita poika toi maalta hänelle säännöllisesti. Rahaahan hän tarvitsi kaupunkiasuntonsa ylläpitoon ja kaupunkielämän muiden kulujen peittämiseksi. Meiltä hän peri 30 markkaa kuukaudessa per tyttö eli siis yhteensä 60 markkaa. Tämä oli siihen aikaan suuri raha. Hänellä oli meidän lisäksi muitakin lapsia täyshoidossa. Koulussa söimme ensimmäisten vuosien aikana siis tädin tekemiä eväitä. Eväitä söivät kaikki muutkin, myöhemmin saimme koulun puolesta päiväaterian sodasta aiheutuneen pula-ajan hiljalleen hellittäessä.

Asuntolamme sijaitsi Salon keskustassa, Rummunlyöjäkadulla. Huoneemme oli käytössämme vain arkipäivät, vuokraemäntä halusi rauhoittaa talonsa viikonlopuksi. Näin hän saattoi majoittaa ja tavata maaseudulta tulevia vanhoja tuttujaan, jotka tulivat usein häntä kaupunkiin tapamaan. Ja varmaan hän muutenkin halusi edes lauantai-illat ja pyhäpäivät pyhittää itselleen. Koulumatkat Kiikalasta Saloon, ja tietysti toisinpäin kouluviikon päättyessä, teimme pienellä linja-autolla. Auto oli maanantaisin ja vastaavasti lauantaisin aivan täynnä. Periaatteessa linja-autoon ei olisi saanut ottaa kuin tietyn määrän matkustajia, jos muistan oikein, auton käytävällä olisi saanut seisoa yhtä aikaa vain yhdeksän matkustajaa. Tällöin ystävällinen linja-autokuskimme Laakio Kiikalasta ei tietenkään voinut pitää kiinni tästä rajoituksesta. Hän halusi, että me kaikki lapset ja nuoret päästiin kouluhimme ja koteihimme. Salossa poliisit tekivät aika ajoin ratsioita linja-autoihin. Hekin ilmeisesti tiesivät sen, että linja-autoissa matkustajia oli usein yli sallitun määrän. Heidän tarkastuspisteensä oli Salon linja-autoasema. Tätä linja-auton kuskimme kiersi niin, että hän jätti meidät koululaiset bussista pois vähän ennen linja-autoasemalle tuloamme, niin sanotussa ”tullissa”. Täältä ei ollut kovin pitkä matka koululle, joten kävelimme sieltä loppumatkan. Lähtiessämme lauantaisin kotiin päin, olimme me koululaiset sopineet tulevamme linja-autoon vasta edellä mainitussa ”tullissa”. Näin pääsimme kaikki sujuvasti sekä kouluun että koteihimme, poliisit eivät koskaan tehneet tarkastuksia muualla kuin linja-autoasemalla.

Linja-auto oli usein maanantaiaamuisin ja lauantai-iltapäivisin niin täynnä, että osa lapsista joutui istumaan auton katolakin, itsekin istuin siellä usein. Katolla me lapset sitten pidettiin kiinni auton kattotelineestä ja nautimme tuulen tuiverruksesta, joka heilutti hiuksiamme, meistä lapsista tämä kaikki oli kivaa ja jännää. Onneksi sen aikaiset linja-autot eivät olleet mitään pikakiitureita. Eihän siellä katolla olisi muutoin voinut olla. Meidänkin auto toimi puukaa-sulla, siis häikäpöntön tuottamalla energialla. Bussikuski joutuikin matkan aikana aina kerran täyttämään auton kaasupöntön puuhakkeella tätä varten tien

Linja-autoliikennettä Kangasalan Kuohunharjulla vuonna 1945.

Kuva: E. M. Staf, Vapriikin kuva-arkisto,

<https://veteraanit.fi/author/riitta/> (kopioitu 30.7.2020).

varteen sijoitetusta pienestä puuliiteristä. Ja sitten taas autoon koko porukka, ja matka jatkui. Matkaan Kiikalasta Saloon, ja toisin päin, meni kaikkiaan parisen tuntia suuntaansa, vaikka matkaa linnuntietä on vain noin 30 kilometriä. Matkan tekoon meni osaksi näin paljon aikaa paitsi auton vaatimattoman vauhdin vuoksi myös siksi, että suuremmat ylämäet hidastivat meidän menoamme: jouduimme nimittäin näiden mäkiä noustamaan autoista pois ja työntämällä auttamaan sitä kipuamaan nämä ylös. Tällaisia mäkiä oli kaksi koulumatkallamme. Tosin Salosta Kiikalaan päin tulellessamme auto pääsi toisinaan toisen näistä mäistä ilman työntöapuakin ylös. Matkaa tehtiin siis varsin verkkaisesti

tuon ajan linja-autossa. Matkustaminen 1940-luvun loppupuolella oli vähän jotain muuta kuin nykyään. Kerran siskomme kanssa teimme tämän matkan potkukelkallakin, menimme vielä Suomensjärven kautta, jolloin matkaa tuli Salosta Kiikalaan 40 kilometriä. Matka meni hyvin, aurinko paistoi ja kelkat liikkuvat hyvin, siihen aikaan teitä ei juuri hiekoitettu. Vaikka mukavaa oli, tämä kelkkamatka jäi kuitenkin meidän osalta yhden kerran hupsutukseksi.

1940-luvulla Kiikalan ja Salonkin välillä liikennöineen Vainion liikenteen linja-autoja.” Vasemmalla yhtiön perustaja Jooseppi Vainio täyttää autonsa hääpönttöä 1940-luvulla, oikeanpuolisessa kuvassa on yhtiön linja-autoja mallia 1948 ja 1951 liikennöitsijän uuden tallin edustalla vuonna 1957. Kuvat: anonyymi, lähde: [https://fi.wikipedia.org/wiki/Vainion Liikenne](https://fi.wikipedia.org/wiki/Vainion_Liikenne) (kopioitu 30.7.2020); ks. myös Kari Alifrosti (2005) *Vainion liikenne 1930–2005*.

Maantaisin tulimme siis aamubussilla Saloon. Myöhästyimme tämän vuoksi aina viikon ensimmäiseltä tunnilta. Olimme saaneet tähän koulumme rehtorilta luvan. Koulussa oppitunnit olivat kolmevarttisia, joita seurasi 15 minuutin välitunti. Ruokapaussi oli tätä pidempi. Koulussa oppiaineita oli heti luonnollisesti enemmän kuin kansakoulussa oli ollut, ja vanhojakin aineita opetettiin laaja-alaisemmin kuin aiemmin oli opetettu. Oli äidinkieltä, uskontoa, matematiikkaa, saksan kieltä – myöhemmin tuli mukaan englannin opetus, mutta tätä pidettiin jotenkin hanttiaineena, jonka opiskeluun en itsekään juuri erityisesti satsannut – ja muita lukuaineita, joiden lisäksi oli musiikkia, kuvaamataittoa ja liikuntatunteja. Koulussa pidin erityisesti matematiikasta, äidinkielestä ja kuvaamataidosta. Kaikki aineita, joista olin kiinnostunut ja pitänyt kansakoulusta lähtien. Piirustuksessa ja matematiikassa minulla oli todistuksessa aina 10, tai matematiikassa ehkei enää ylempänä, kun se tuli vähän vaikeammaksi. Lukiassa alkoi olla jo vähän vaikeampaa.

Koulumme rakennukset olivat sodan pommituksissa pahasti vaurioituneet. Tämän vuoksi osa tunteista pidettiin erilaisissa väliaikaistiloissa. Tiloista oli alkuvuosina jatkuvasti pulaa, siksi esimerkiksi liikuntatunneille ei löytynyt aina tilaa. Silloin opettajamme, liikunnan väliaikaisena opettajana toiminut Salon kaupungin lääkärin tytär, pisti meitä kävelemään pitkiä matkoja ulkona. Kerrankin kun olimme taas kävelemässä, sää oli kylmä ja minulla oli jalassa vanhat risaiset monot, palellutin molempien jalkojeni varpaat, niin että opettajamme vei minut isänsä hoidettavaksi. Jalat saatiin jotenkin kuntoon, mutta oikean jalkani varpaat ovat siitä lähtien oireilleet.

Se, että olin ennen kouluun tuloani lukenut Kiikalan lääkärin vaimon johdolla 1-vuosikurssin oppinaineita, erityisesti matematiikkaa, auttoi minua koulun alkuvaiheessa paljon. Ruotsia puolestaan osasin yllättävänkin hyvin Ruotsissa viettämäni neljän kuukauden sotalapsiajan vuoksi. Vaikka olin vain näin lyhyen ajan Ruotsissa, opin kielen aika hyvin, koska lastenkodissa, jossa vietin nuo kuukaudet, yksi laitoksen henkilökunnasta treenasi minua tässä. Kun sain esimerkiksi toisen luokan ruotsin kirjani käteeni, osasin kääntää sen ilman sanakirjaa siltä istumalta. Näistä hyvistä lähtökohdistani ja hyvästä muististani oli merkittävää apua oppikoulun ensimmäisillä vuosilla, kun en ollut kuitenkaan mikään kaikkein ahkerin läksyjen parissa ahertaja. Yleisesti en pitänyt kielten opiskelusta. Kuten jo kerroin, esimerkiksi englannin opiskelu jäi minulta vähin. Tätä alettiin lukea vasta lukiossa, saksankieli oli tuohon aikaan pääkieli ajan oppikouluissa. Englannin kielen sen aikaista huteraa taitoa kuvaa hyvin se, kun englannin kokeessa oli kerran tehtävänä kääntää englanninkielinen satu suomeksi, kuulilin takariviltä kuiskattavan, että käännettävä satu on tietty satu. No minä sitten kirjoitin sen sadun suomeksi ulkomuistista. Kaikki olisi varmaan mennyt hyvin, mutta kääntämäni satu ei ollutkaan se, jota kokeessa olisi pitänyt kääntää. Lyseon rehtorin poika, joka oli meillä silloin tämän aineen sijaisopettajana, sanoi minulle, ettei hän ollut ikinä nähnyt moista koevastausta. No, sainkin todistukseen tästä aineesta silloin kuutosen, numeron, joka oli tuolloin paljolti numero, joka annettiin niille, jotka eivät osanneet oppiaineesta juuri mitään, mutta heidät haluttiin päästää luokalta.

Oppikoulu erosi kansakoulusta siinäkin mielessä, että jokaisella aineella oli omat opettajansa. Osa näistä opettajista oli hyvinkin persoonallisia ja innostavia. Osa heistä opetti meitä aina ylioppilaaksi kirjoittamiseen saakka. Koulussa pidettiin yllä tiukkaa järjestystä, en muistakaan, että minun luokillani olisi ollut mitään merkittävää häiriköintiä tai kismaa oppilaiden ja opettajien välillä. Tietysti oli kaikenlaista pientä, olimme kyllä aika villiä porukkaa, mutta niistä selvittiin yleensä niin, ettei opettajien tarvinnut suuremmin turvautua mihinkään koviin kurinpidollisiin toimiin. Toisaalta koulun järjestys, kuri, oli sellainen, ettei opettajia vastaan juuri kukaan tohtinut asettuakaan. Ja jos olisi asettu, olisi tämä tiennyt myös kurinpalautusta sekä koulussa että myös kotona. Ylemmillä luokilla koulussa kyllä oli sodan jälkeen vähän levottomampaa: kouluun oli sodan päätyttyä palannut suoraan sodasta nuorukaisia, joista ainakin osalle oli vaikeata sopeutua koulun järjestykseen ja opiskeluun. Opettajat taisivat olla heidän kanssaan pulassa: nämä nuorukaiset polttivat tupakkaa koulun tiloissa ja tekivät kaikkia mahdollisia temppuja ja kepposia ärsyttääkseen opettajia. Ei ollutkaan harvinaista, että heitä istui koulun karsserissa, rangaistushuoneessa. Tällaisena toimi yksi voimistelusalin pukuhuoneista. Sitä, auttoiko tämä isojen ja sotaa käyneiden miesten kuriin saamiseen, en tiedä. Vähän epäilen.

Oppituntien lisäksi koulussa oli erilaisia kerhoja. Lukioaikanaikin kuuluiin jokaikiseen seuraan tai kerhoon, joita vain koulussa oli. Osallistuin myös koulun ulkopuolella Salossa partion toimintaan. Olin kaiken kaikkiaan innokas harrastaja! Oli muun muassa mukana koulun Syry-raittiusseurassa ja teinikunnassa. Kuvaamataidon opettaja Anni Ronkanen, me oppilaat kutsuimme häntä ”pikkaiseksi”, piti taidekerhoakin koulussa. Hän oli hyvä ja innostava opettaja. Taidekerhoa pidettiin meille oppikouluasteella, lukiovuosina tätä ei meille enää ollut. Täällä piirrettiin, esimerkiksi harjoiteltiin muotokuva-

piirustusta ja kaikenlaista. Tämä kaikki oli minulle mieluista. Muutenkin kuvaamataidon tunnit lopuivat oppikouluvaiheen jälkeen, lukion opetukseen ei aineen opetus enää sisältynyt. Harmi sinänsä! Minä tietysti osallistuin taidekerhoonkin todella innokkaasti. Osallistuin siis kaikkeen koulussa järjestettävään oheistoimintaan, näiden toiminta oli minulle jopa tärkeämpiä kuin koulunkäynti, joka tahtoi aina välillä jäädä sivuseikaksi. Olin jopa teinikunnan sihteeri, olin tämän kokonaan unohtanutkin. Mutta todisteet tästä ovat kiistattomat: teinikunnan pöytäkirjavihko on kuulemma sihteeriajaltani täynnä piirroksiani. Olin ehkä innokkaampi piirtäjä kuin päätösten ylöskirjoittaja. Teinikunta järjesti erilaisia juhlia ja tansseja koulussa, muuta sen toiminnasta en muista. Yleisestikin me oltiin koulussa aikalailla yhtä porukkaa, en muista että oppilaiden keskuuteen olisi muodostunut mitään erityisiä omia ryhmiä. Myös Salon kirjasto tuli minulle tutuksi, istuimme siellä melkein aina lukemassa jotain.

Oppikoulu- ja lukiovuoteni osuivat sodan jälkeisiin vuosiin. Kaikesta oli pulaa. Tämä näkyi esimerkiksi koululaisten vaateuksessa: oli sitten varakkaampien tai köyhempien lapsista kyse, kaikki kulkivat suunnilleen samanlaisissa vaatteissa. Siihen aikaan ei kukaan pröystäillyt tai keikaroinut vaatteilla. Siihen aikaan ei olisi kyllä saanutkaan mitään erityistä, hyvä kun oli tavallisia vaatteita. Käytimme kaikki vanhoja vaatteita, mitä kukin vain omista komeroistaan tai muualta löysi tai sai hankituksi. Muoti ei sillä tavalla määrännyt meidän vaateustamme kuin nykyään. Varmaan silloinkin ihailtiin filmitähtien ulkonäköä ja vaateusta, kuten oheinen piirrokseni tätä osoittaa. Mutta koulumaailmassa tämä ei ainakaan Salossa minun mielestäni tuolloin näkynyt. Kukaan ei prameillut vaatteilla, tämä koski niin kartanon tyttäriä kuin meitä tavallisten kotien tyttöjä. Kukaan ei myöskään arvostellut toisten vaatteita, eikä oikeastaan myöskään eroteltu toisiamme rahan tai vanhempien varallisuuden perusteella. Ei kukaan oikeasti edes tiennyt sitä, tuliko joku rikkaasta perheestä vai ei. Tämä johtui varmasti juuri siitä, että elimme tuolloin sodan aikaansaamassa niukkuudessa. Oli sitten arki tai vaikka koululla järjestetyt tanssiaiset, oltiin hyvinkin tavanomaisesti pukeutuneita. Myös Kiikalassa käytiin tansseissa, kuten edellä jo kerroin. Maaseudulla rippikoulun käyminen oli raja, jonka jälkeen nuorilla oli lupa käydä näissä ja muutenkin vapaammin kulkea kylillä. Olimme me saaneet ennenkin käydä kerhoneuvojan Helmin (4H-kerhon) järjestämässä kerhojuhlissa, joissa muun muassa oltiin jo pienenä tyttönäkin mukana erilaisissa näytelmissä. Siskoni Pirkko sai näissä olla yleensä prinsessa tai jotain vastaava kauniista, minulle lankesi usein erilaisten hovirouvien roolit. Nämä meidän erilaiset roolitukset johtuivat Helmin mukaan meidän erilaisesta ulkonäöstä ja muusta sellaisesta. Itse en pitänyt erityisesti näistä näytelmistä, mutta näyteltävä oli Helmin sukulaisuuden vuoksi. Juhlien viimeisenä ohjelmanumerona oli tunnin pituinen tanssiosuus, joista pidin erityisesti, kuten muutkin lapset ja nuoret, ja varmaan vanhempien juhlayleisö.

Jotain sentään taidettiin muodista tietää 1940-luvun puolivälinkin tienoilla, yksi piirrokseni tuolta ajalta. Kuva: Roosa Tähtinen.

Iltaisin koulun jälkeen me saatiin pelata asuntolamme muiden lasten, Kyllikin – jonka kanssa ystäväystyimme – ja talossa asuvien poikien kanssa vaikkapa neljää maalia kadulla. Autoja tuohon aikaan oli niin vähän, että kadullakin saatiin pelata ihan hyvin. Elokuviissa käytiin myös. Salossa oli kaksi elokuvateatteria, Kiva-teatteri ja Kino-Salo. Näissä käytiin aina kun onnistuttiin saamaan jostain rahaa, jota ei kyllä helposti järjestynyt. Äiti olisi kyllä antanut, mutta ei hänellä ollut juuri mistään antaa. Joskus jätettiin bussimaksu maksamatta, kun tämä sitten oli pakko äidille paljastaa, olihan tuo velka bussikuskille joskus maksettava, äiti antoi meille puuttuvan rahan hammasta kiristäen. Meidän nuoruudessa ei ollut varsinaisesti mitään nuorten musiikkia, musiikki jota kuunneltiin, oli pääasiassa ajan iskelmä- ja tanssimusiikkia. Koulussa laulettiin virsiä ja *Valistuksen*-laulukirjasta mitä siellä oli, ne olivat hyvin kauniita lauluja: ”...*Menneet he kai ovat maahan parempaan, tänne mä olen jäänyt kaipaamaan...*”. Kesälomat vietimme kotona Kiikalassa, pääasiassa kotona äitiä auttaen. Joku kesä meidän piti mennä naapurin sokerijuurikasmaalle – joka tuohon aikaan oli yleinen koululaisten kesätyöpaikka – työhön, mutta se ei meiltä oikein onnistunut, joten tämä työrupeama jäi sitten tähän yhteen päivään. Toki naapurien heinäpellolla olin ollut, ja myös kouluaikana apuna pienestä asti. Tämä kuului maaseudun elämänmenoon. Yleensä tästä työstä ei saanut mitään palkkaa, talkooaterian vain. Mutta, jos oltiin *Källön* talon heinäpellolla töissä, sieltä saatiin vähän palkkaakin.

Salon yhteislyseon V B-luokka luokkakuvassa vuonna 1948. Kuva: TerttuTähtisen kotialbumi.

Lukion opetuksessa opiskelusta tuli itsenäisempää, tähtäimessä ylioppilaskirjoitukset

Siskoni Pirkko lopetti oppikoulun keskikouluun. Hän meni sen jälkeen ensin emäntäkouluun ja sitten puutarhakouluun tai puutarhaopettajaopistoon, miten se nyt olikaan. Itse jatkoin lukioon, keskikoulun todistus oli niin hyvä. Tykkäsin käydä koulua, vaikken läksyjen luvusta niinkään. Kun äiti vielä oli valmis maksamaan lukiovuotenikin, venyivät Salon vuodet minun osaltani kolmella vuodella.

Järkytykseni oli suuri, kun lukiossa opetus- ja opiskelutapa muuttuivat täysin aiempaan nähden. Nyt opettajat eivät alustaneet enää seuraavalla tunnilla käsiteltäviä asioita edellisen tunnin lopulla, vaan meille vain ilmoitettiin, miltä sivulta seuraavan tunnin läksyt tulivat tai kehoitettiin tutustumaan itsenäisesti seuraavalla tunnilla käsiteltävään aiheeseen. Oppikoulun ensimmäisillä luokilla opettajat olivat kertoneet opetuksen pääsisällön edellisen tunnin loppupuolella. Nyt tämä piti tehdä itsenäisesti, ja tämä oli minulle, joka olin pärjännyt koulussa ennen kaikkea hyvän muistin avulla, vaikeaa. En oikein tottunut tähän koko lukion aikani. Tämä näkyi sitten myös todistuksen laskevissa numeroissa, läksyjen luku ei lukiossakaan minulle oikein maittanut, vaikka muuten pidin koulunkäynnistä. Osa opettajista vaihtui tässä vaiheessa, osa pysyi samana.

Lukion opetuksessa tähdättiin vain ylioppilaskirjoituksesta suoriutumiseen tai ainakin tämä oli kaiken opetuksen päätätähäimenä. Opettajat painottivat tätä alusta alkaen ja muistuttivat meitä siitä useasti. Pyrkimyksenä oli, että kaikki läpäisisivät kirjoitukset mahdollisimman hyvin. Tässä varmaan ajateltiin meidän oppilaiden parasta, mutta myös koulun maineen turvaaminen oli varmasti tämän korostamisen taustalla. Ylioppilaskirjoituksiin valmistauduttiinkin sitten aikanaan lukemalla kovasti! Itselläni kirjoitukset menivät suhteellisen hyvin, vaikka laudaturin kirjoitin vain äidinkielestä. Opettajat antoivat meille erilaisia ohjeita, kuinka kirjoituksissa odotettiin vastattavan ja niin edelleen. Niin myös matematiikan opettaja, vanhempi nainen, oli sanonut, että pitää kirjoittaa kaikki ylös, mitä tietoa käyttää hyväksi ratkaistaessa tehtäviä ja mistä tämä tieto oli peräisin. Tämä oli tietysti väärää tietoa. Ja se opettaja puhisikin koko matematiikan kirjoitusten ajan siinä vieressäni, minä ihmettelin mitä se siinä puhisee. Niitä ei olisikaan pitänyt kirjoittaa niin tarkkaan kuin saamieni ohjeiden mukaisesti kirjoitin. Tähän meni tietysti aika paljon aikaa, joten tämän vuoksi matematiikan kirjoitukseni menivät vähän alakanttiin. Toki sain ihan hyvän arvosanan tästäkin aineesta, mutta niin hyvin ne eivät menneet kuin olisi pitänyt. Matematiikkahan oli ollut minun yksi lempiaineista koko kouluajan.

Varsinainen lukionkäynti päättyi, kuten nykyisinkin, penkkaripäivään. Silloin, kuten nykyäänkin, päivän kohokohta oli, kun me abiturientit ajettiin kuorma-auton lavalla Salon-kaupunkia ympäriinsä. Jokainen meistä oli hankkinut karamelleja, joita sitten heiteltiin kadun varsille kerääntyneille kaupunkilaisille ja nuoremmille koululaisille. Ja hauskaa oli! Tässä suhteessa ei tuntuisi traditiot juurikaan muuttuneen.

Penkkariajelulla Salon keskustassa keväällä 1951. Kuvat: Terttu Tähtisen kotialbumi.

Sitten tuli lakituspäivä, vuosi oli 1951. Se oli hieno päivä! Juhlat olivat koulun juhlasalissa. Siellä lakit olivat pöydällä, josta ne sitten asetettiin jokaisen päähän. Sitten mentiin kavereiden kanssa juhlimaan. Olimme juhlimassa seuraavanakin vuonna, kun meitä vuotta alempana olleet juhlistivat lakin saamista. Koulussa oli sellainen tapa, että myös vanhat ylioppilaat kutsuttiin juhliin. Tämä juhlatilaisuus oli Halikon koululla. Halikko, joka nykyisin kuuluu Saloon, oli Salon naapurikunta.

En muista, miksi juhlat pidettiin siellä. Joka tapauksessa tämän juhlan päätyttyä ajoin elämäni ensimmäisen, ja myös ainoan keran autoa. Olimme juhliassa yhtä matkaa Hannu Laamasen ja tulevan mieheni Eskon kanssa. Hannu oli aikanaan niitä harvoja kiikalaislapsia, jotka vuonna 1947 lähtivät Kiikalasta samaan aikaan Salon oppikouluun kanssani. Hannulla oli auto, jota siis ajoin paluumatkalla Halikosta Kiikalaan saakka. Ei minulla mitään ajokorttia silloin ollut, eikä ole ollut myöhemminkään. Tuohon aikaan autot olivat vielä selkeästi miesten juttu, tai ainakin minun mieheni ajatteli näin, joten minulla ei oikein ollut tarvetakaan ajaa ajokorttia. En sillä olisi mitään tehnytäkään. Perheessä oli yksi auto, ja kun olimme yhdessä liikenteessä, oli selvää, että mieheni ajoi. Tätä asetelmaa ei olisi yhtään muuttanut, vaikka minulla olisikin ollut ajokortti, ja hän kävi autolla luonnollisesti töissä, joten en sitä olisi silloinkaan voinut ajaa. No, en minä kyllä auton ajamista ole koskaan kaivannutkaan. Onneksi ei poliisi pysäyttänyt meitä silloin ainoaksi auton ratin takana istuessani. Toki tämänhän tiesimme jo ennen ajomatkan alkamista, eihän heitä tuohon aikaan maaseudun tienvarsilla juuri näkynyt liikennettä valvomassa.

Kirjoittaja lakituspäivänään vuonna 1951. Kuva: Terttu Tähtisen kotialbumi.

Ylioppilaaksi kirjoittamisen jälkeen pidin muutaman väli vuoden ennen yliopisto-opintojeni aloittamista. Halusin saada raha-asiani paremmalle mallille ja muutenkin maistella elämää vähän vapaammin. Muutaman vuoden jälkeen päädyin sitten Turun yliopistoon lukemaan muutamaksi vuodeksi kasvatustieteitä ja Suomea. Näitä vuosiani muistelen lyhyesti vielä omassa muistelutekstissäni.

Teksti on julkaistu 7.08.2020

Tekstin julkaisutiedot: Tähtinen, Terttu 2020. Häkäpönttölinjurilla oppikouluun ja lukioon 1940-luvulla. Kasvatuksen historian ENSYklopedia. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. URL http://www.kasvhistseura.fi/sites/kasvhistseura.fi/files/hakapontolla%20oppikouluun_2.pdf

Tertun muut sivulla olevat koulumuistotekstit:

1. [Raiku-koiran kanssa koulussa – muistoani Kiikalan ala- ja kansakoulusta 1930-luvun loppupuolelta](#)
2. [Eronnut yliopistosta toistaiseksi – kasvatustieteitä lukemassa Turun yliopistossa 1950-luvun loppupuolella](#)